

tussen Duin & Dijk

Natuur in Noord-Holland. Jaargang 16 3 ● 2017

Toename

● *Huismus. Tekening: Jos Zwarts.*

● *Klimop in het stedelijk gebied is belangrijk voor de huismus als schuilplaats en broedplaats. Foto: Geert Timmermans.*

In 2006 is Amsterdam geïnventariseerd op broedende huismussen. Tien jaar later is dit onderzoek in opdracht van de gemeente herhaald door studenten van de Aeres Hogeschool Almere. Beide gebiedsdekkende inventarisaties zijn met elkaar vergeleken om een trend te kunnen bepalen.

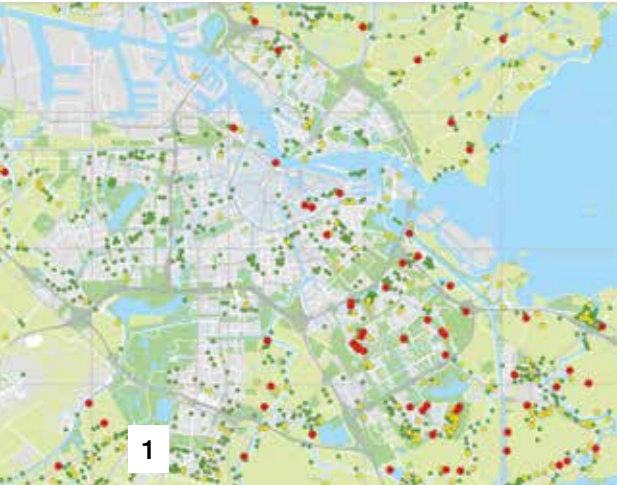
● *Natuurinclusieve woningbouw Wim Noordhoekade op IJburg. Foto: Geert Timmermans.*

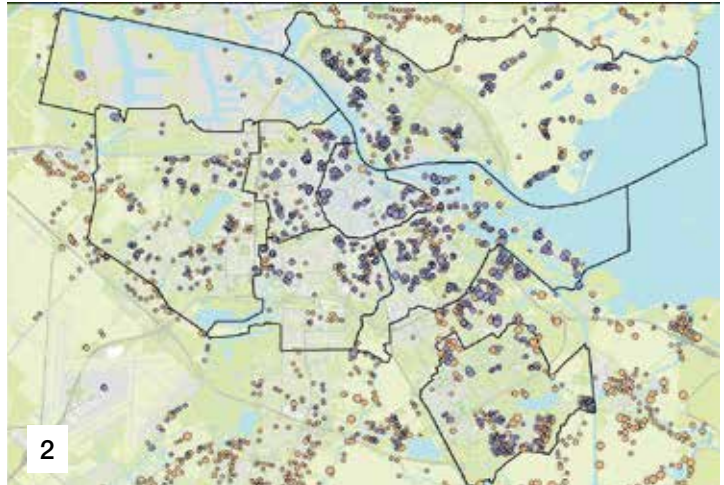
“Hoe gaat het nou eigenlijk met die huismussen?” Dat was de vraag die stadsecoloog Martin Melchers vaak werd gesteld en meestal werd deze vraag gevolgd door een “en ik hoor en zie ze ook nooit meer”. In 2005 en 2006 besloot Melchers dan ook om de broedplaatsen van de huismussen in Amsterdam te gaan tellen. In de periode 2014-2016 zijn door studenten van de Aeres Hogeschool Almere tijdens een stage bij de gemeente Amsterdam de huismussen opnieuw geteld. Door de gegevens uit het onderzoek van 2014-2016 te vergelijken met die uit 2005-2006 wordt inzicht gegeven in de huidige stand van de broedparen in Amsterdam en hoe dit verschilt ten opzichte van tien jaar geleden.

Hoewel de huismus algemeen voorkomt in Nederland, is er in de afgelopen dertig jaar toch een sterke afname in het aantal huismussen (Heij & Vos, 2016). In de jaren '70 werd er geschat dat er nog 1 á 2 miljoen huismussen in Nederland waren. In de periode na 1975 is dit aantal vermoedelijk gehalveerd (Sovon). De sterke afname is één van de redenen waarom deze vogel nu op de Rode Lijst van Nederlandse broedvogels staat. Dit betekent niet dat de huismus zeldzaam of ernstig bedreigd is, maar wel dat er in een korte tijd een significante afname plaats heeft gevonden (Vogelbescherming Nederland). Sinds de eeuwwisseling lijkt het erop dat het aantal broedparen huismussen stabiliseert.

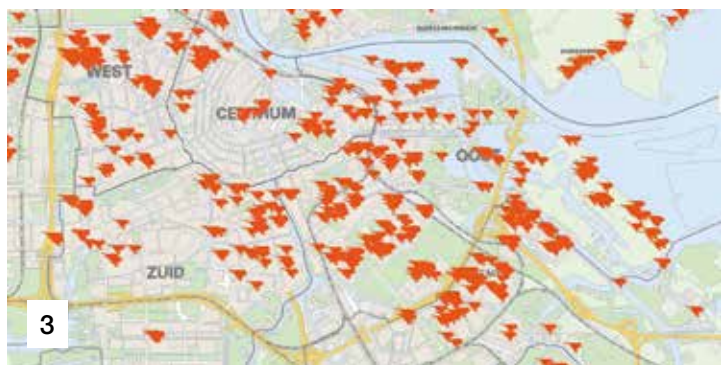
van de huismus in Amsterdam

● *Figuur 1. Inventarisatie broedparen huismus in periode 2005-2006 (groen) < 10 broedparen, (geel) 10-50 broedparen en (rood) >50 broedparen.*

● *Figuur 2. Broedparen huismus 2014-2016 (paars) vergeleken met broedparen huismus 2005-2006 (bruin).*

● *Figuur 3. Uitsnede van de interactieve huismussenkaart Amsterdam (maps.amsterdam.nl/vogels).*

Inventarisatie 2005-2006

De inventarisatie van Melchers (2007) van Groot-Amsterdam vond plaats in de broedperiode van de huismus, die loopt van 10 maart tot 20 juni (RVO, 2014). Het gebied van Groot-Amsterdam omvat de gemeenten Amsterdam, Diemen en delen van onder andere Amstelveen, Ouderkerk a/d Amstel, Zaanstad et cetera (zie kaart). De inventarisatie werd gedaan door het aantal tjlpende (balsende) mannetjes te tellen. Het aantal tjlpende mannetjes geeft een goede schatting van het aantal broedparen. Melchers clusterde het aantal broedparen van een straat of gebied in drie categorieën, te weten: <10 broedparen, 10-50 broedparen en >50 broedparen. Daarmee zijn

berekeningen gedaan om zo het maximale, minimale en gemiddelde aantal broedparen per klasse te bepalen. Hiermee werd er rekening gehouden met de mogelijkheid dat er broedparen dubbel waren geteld of waren gemist. Hierdoor kon een minimaal (2400) en maximaal (8200) aantal broedparen voor Groot-Amsterdam worden vastgesteld. Het gemiddelde van 5400 broedparen voor Groot-Amsterdam en 3400 voor alleen de gemeente Amsterdam was volgens Melchers een goede benadering: *“In de praktijk lag het vermoedelijke aantal in de groep 10-50 altijd veel dichterbij de 10 dan bij de 50, maar desondanks is mijn taxatie dat het gemiddelde van het minimale en maximale aantal broedparen het*

totale bestand aan huismussen in Groot-Amsterdam dicht benadert, omdat ik ongetwijfeld broedgevalen gemist heb.”

Het aantal van 5400 broedparen voor Groot-Amsterdam betekende een afname in vergelijking met de schatting die was gedaan voor de periode 1984-1995. Voor deze periode schatte Van Duin (1996) de populatiegrootte in Groot-Amsterdam op 30.000 individuen. Voor de afname van de huismus in Nederland zijn door Van Apeldoorn et al. (2007) als mogelijke oorzaken genoemd: afname van nestgelegenheid, nestmateriaal en voedsel en een toename van predatoren als kat en sperwer. Ook parasieten en klimaatverandering spelen mogelijk een rol of een aantal combinaties

● Zo wordt er geteld, luisteren naar roepende huismussen. Foto: Geert Timmermans.

● *Huismus mannetje*. Foto: Bert Pijs.

dat elkaar versterkt (Heij, 2006). Vanaf 2007 is de gemeente gestart met beleid voor een ecologische kwaliteitsverbetering. Zo is ecologisch beheer en aanleg geïntroduceerd, is de ecologische structuur ontwikkeld en planologisch vastgelegd, is gestopt met chemische onkruidbestrijding, is de gedragscode Flora- en faunawet opgesteld, zijn op verschillende plekken zoals op IJburg, nestkasten ingemetseld en wordt voorlichting gegeven aan huiseigenaren, architecten, bouwers, woningbouwverenigingen en cetera om natuurinclusief te bouwen. Al deze maatregelen dragen bij aan de kwaliteitsverbetering van de Amsterdamse biodiversiteit (Van Zoest & Timmermans, 2009). Maar hoe heeft dat precies uitgekapt voor de huismus? In 2014 heeft de gemeente Amsterdam besloten een nieuwe start te geven aan het huismussen-onderzoek, met als doel inzicht te krijgen in de aantalsontwikkeling van de huismus in Amsterdam.

Inventarisatie 2014-2016

In de periode 2014-2016 hebben twaalf studenten van Aeres Hogeschool Almere als stageopdracht Amsterdam opnieuw geïnventariseerd op huismussen. In 2014 is begonnen met stadsdeel Centrum en Oost, vervolgens stadsdeel Noord, West en Zuid (2015) en in 2016 stadsdeel Zuidoost en Nieuw-West, Duivendrecht, Diemen, Ouderkerk a/d Amstel en het noordelijk deel van Amstelveen. De inventarisatieperiode was van 15 april t/m 20 juni. Met geprinte kaarten en invul-

formulieren in de hand zijn alle straten van de stad afgefietst. Op het formulier werden onder andere de volgende punten genoteerd: het aantal broedparen, locatie van het nest (bijvoorbeeld: de dakgoot), gps-coördinaten van het nest, en of er een foto is gemaakt van de nestplaats. Alle gegevens zijn vervolgens ingevoerd in de online-kaart (maps.amsterdam.nl/vogels/) van de gemeente Amsterdam. Hier zijn alle huismusnesten (en foto's van de locaties) te vinden die zijn gevonden in de periode 2014-2016. Om onze gegevens en die van Melchers vergelijkbaar te maken zijn de gegevens uit 2014-2016 en die van Melchers overgezet naar het computerprogramma MapInfo. Door onze telpunten te clusteren en in te delen in de drie categorieën van Melchers, konden de twee onderzoeken worden vergeleken (zie kaart en tabel).

Resultaten

In de gemeente Amsterdam is het totaal aantal broedparen toegenomen met bijna 90%. Telde Melchers in 2005-2006 nog maar 3.400 broedparen, in 2014-2016 waren dat er bijna 6.500. Dit laat een positieve verandering zien in de grootte van de huismussenpopulatie in Amsterdam.

In de tabel is het aantal broedparen per stadsdeel in de periode 2005-2006 ten opzichte van de periode 2014-2016 weergegeven. In vrijwel alle gebieden is toename van het aantal broedparen vastgesteld. Vooral stadsdeel Noord en

Oost laten een grote toename - in absoluut aantal - zien met respectievelijk 1252 en 931,5. De grootste procentuele toename is vastgesteld in stadsdeel West (+462%) en Centrum (+396%) en een afname heeft plaatsgevonden in stadsdeel Zuidoost, Amstelveen en Ouderkerk a/d Amstel. In Zuidoost is het aantal broedparen bijna gehalveerd (-383 broedparen). Amstelveen is door gebrek aan tijd alleen ten noorden van de rijksweg A9 geïnventariseerd. Dit gegeven is meegenomen in de vergelijking met de resultaten van Melchers. Toch laat Amstelveen de grootste procentuele afname in broedparen zien, met ruim -70%.

De positieve trend die door ons is waargenomen past in het beeld van Sovon dat de afname in Nederland van het aantal huismussen is gestopt en een voorzichtig herstel is gestart.

Discussie

Aan Melchers (pers. med. 2016) is gevraagd wat de mogelijke reden zou kunnen zijn voor de veranderingen ten opzichte van zijn inventarisatie in 2005-2006 en onze inventarisatie. Hij gaf aan dat huiskatten en gebrek aan voedsel een mogelijke rol spelen in de verandering maar ook dat de afname van het broedsucces van de sperwer een reden voor de toename van de huismus kan zijn. In 2005-2006 broedden er ruim veertig paar sperwers in Amsterdam en in 2015 werd dit aantal op dertig geschat (Van Dijk, 2016).

Stadsdeel/gebied	A: 2005-2006 Aantal broedpaar	B: 2014-2016 Aantal broedpaar	Vershil periode A en B	toe- of afname in %
Centrum	124	615	+491	+396%
Oost	317	1248	+931	+294%
West	108	607	+499	+462%
Zuid	125	386	+261	+209%
Noord	455	1707	+1252	+276%
Zuidoost	869	486	-383	-44%
Nieuw-West	325	4185	+93	+29%
Westpoort	45	99	+54	+119%
Amstelveen	305	91	-214	-70%
Ouderkerk a/d Amstel	123	100	-23	-19%
Muiden/Diemen/Duivendrecht	607	701	+94	+16%
Totaal	3403	6458	+3055	+90%

● Tabel. Resultaten vergelijkingsonderzoek broedparen huismussen voor de periode 2005-2006 en 2014-2016.

● Sperwer plukt mus. Foto: Huismus Bescherming Nederland.

Mogelijk andere factoren die de toe- of afname van huismussen in een gebied zouden kunnen verklaren zijn:

● Burgers worden zich steeds bewuster van de natuur om hen heen en nemen steeds vaker initiatief voor het creëren van nestmogelijkheden voor vogels.

● Naast de burgers zijn ook de gemeentelijke groenbeheerders milieu- en natuurbewust geworden. Het groenbeheer is extensiever en ecologischer geworden in vergelijking met tien jaar geleden. Ze werken niet meer met bestrijdingsmiddelen en meer gebieden worden ecologisch ingericht en beheerd. Dit alles leidt tot meer nest- en voedselgelegenheid.

● Ook om extra nestgelegenheden te creëren gebeurt veel. Zo is de Gierzwaluwwerkgroep Amsterdam sinds 1993 actief bezig met het ophangen van gierzwaluwkasten die door de mussen ook graag worden gebruikt (De Jong, 2016). Ook zijn er initiatieven vanuit de gemeente, aannemers en huiseigenaren voor de plaatsing van nestkasten. Er zijn bijvoorbeeld in stadsdeel Noord in 2009 mussenkasten en mussenflats opgehangen en bij het bouwen op IJburg zijn zeshonderd broedplaatsen voor onder andere huismus in nieuwbouwwoningen gecreëerd.

● Een factor die kan leiden tot verdwijning of verplaatsing van een populatie is sloop, renovatie of iso-

latie van gebouwen. De nieuwbouw die hier voor terug komt heeft vaak geen tot weinig nestmogelijkheden. Vanaf 2006 wordt er steeds vaker natuurinclusief (Gemeente Amsterdam, 2016) gebouwd. Dit betekent dat de bouw wordt aangepast op het aanwezige ecosysteem, waarbij alternatieven worden bedacht en toegepast om de ecologie te bevorderen (Kooijmans, 2009, Gemeente Amsterdam, 2016).

● Ook kan concurrentie om voedsel- en nestplaatsen een mogelijke oorzaak zijn voor de afname van de huismus. In 2016 zijn in stadsdeel Zuidoost veel gierzwaluwen gevonden op broedplekken die vroeger werden ingenomen door huismussen. Toen er aan Melchers werd gevraagd of hij tijdens zijn inventarisatie in Zuidoost veel gierzwaluwen heeft gezien, was het antwoord nee. Het zou dus kunnen zijn dat de afname in Zuidoost en misschien ook in de andere gebieden met een afname, komt door de concurrentie om nestplaatsen.

Minka Kocks, Devlin Funderburk
Bodhi Lousse Lars Betjes & Kevin de Jong.
Studenten aan de Aeres Hogeschool
Almere p/a 3021574@cahvilentum.nl

Met dank aan de gemeente Amsterdam (Geert Timmermans en Auke Brouwer) en de studenten van de Aeres Hogeschool Almere (2014: Menno Breider & Freek Bakker en 2015: Armel Brinkman, Maxime Parmentier, Evelien Westra & Axel Hekkelman).

Literatuur

- APELDOORN, R. VAN, L. HEMERIK, D. JONKERS & C. KLOK, 2007. De Huismus verdwijnt: is het tij te keren? De Levende Natuur, jrg. 108(2): 49-51.
- DIJK, T., VAN, 2016. Roofvogels en uilen in 2015. De Gierzwaluw, jrg 54(2).
- DUIN, G. VAN, 1996. De Huismus. In: M. Melchers & R. Daalder (red.). Sijsjes en Drijsijsjes, de vogels van Amsterdam. Schuyt & Co, Haarlem.
- GEMEENTE AMSTERDAM, 2016. Natuurinclusief bouwen. Geraadpleegd op 29-9-2016: <https://www.amsterdam.nl/toerisme-vrije-tijd/dieren/gebouwbewonende/natuurinclusief/>
- HEIJ, C.J., 2006. De Huismus *Passer domesticus*: achteruitgang, vermoedelijke oorzaken en oproep. Het Vogeljaar 54: 195 - 206.
- HEIJ, K., & J. VOS, 2016. De huismus. Atlas Contact, Amsterdam.
- JONG, G. DE, 2016. Inventarisatie van gierzwaluwen in stadsdeel Centrum. Geraadpleegd op 29-9-2016: <https://www.amsterdam.nl/toerisme-vrije-tijd/dieren/gebouwbewonende/inventarisatie/#h1edb3bf9-d955-4e82-a201-39760cee4112>
- KOOIJMANS, J.L., 2009. Stadsvogels. Bouwen, beleven, beschermen. Vogelbescherming Nederland, Tirion Natuur.
- MELCHERS, M., 2007. Huismussen tellen in Groot-Amsterdam. Natura 2007(2): 44-45.
- RVO (Rijksdienst voor Ondernemend Nederland), 2014. Soortenstandaard Huismus *Passer domesticus*. Gedownload op 29-9-2016: <https://www.rvo.nl/sites/default/files/2015/04/20150415%20Huisumus%20v1.0.pdf>
- SOVON. (z.d.) huismus. Geraadpleegd op 29-9-2016: <https://www.sovon.nl/nl/huismus>
- VOGELBESCHERMING NEDERLAND. (z.d.) Huismus. Geraadpleegd op 29-9-2016: <https://www.vogelbescherming.nl/ontdek-vogels/kennis-over-vogels/vogelgids/vogel/?vogel=92&gclid=Cif9LmdtM8CFUK7GwodTmgG5w>
- ZOEST, J., VAN & G. TIMMERMANS, 2009. De Amsterdamse biodiversiteit, van haring tot sijsje. PlanAmsterdam, jrg. 15(8)